

ÚVOD

Česká školní inspekce předkládá tematickou zprávu o kvalitě vzdělávání žáků v základních školách ve vyloučených lokalitách, která je výstupem tematicky orientované inspekční činnosti provedené v souladu s Plánem hlavních úkolů České školní inspekce na školní rok 2014/2015. Inspekční činnost byla realizována podle § 174 odst. 2 písm. a) až d) zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, její příprava a vyhodnocení byly provedeny ve spolupráci s Ústavem výzkumu a rozvoje vzdělávání Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy.

Tematická inspekční činnost byla realizována ve dnech od 30. března do 29. května 2015. Celkově bylo inspektováno 11 základních škol ve vyloučených lokalitách¹ a 10 srovnávacích základních škol (školy mimo vyloučené lokality)². Cílem šetření bylo posouzení podmínek, průběhu a výsledků vzdělávání žáků ve školách nacházejících se ve vyloučených lokalitách a porovnání těchto zjištění se zjištěními ze srovnávacích škol. Inspekční pracovníci České školní inspekce vedle standardních inspekčních formulářů, do nichž se zaznamenávají jednotlivé sledované oblasti, využívali při hospitacích v 6. a 8. ročníku také specifický hospitační arch. Současně byl žákům v hospitovaných hodinách v těchto ročnících zadáván dotazník. Dotazníky byly zadány také řediteli školy, výchovným poradcům a všem učitelům školy. Všechny dotazníky byly vyplňovány prostřednictvím elektronické ankety v systému InspIS DATA. Členy inspekčních týmů byly také přizvané osoby – odborníci na rovné příležitosti. S ohledem na velikost výběrového souboru je však třeba závěry z této inspekční činnosti považovat pouze za dílčí kvalitativní výpověď, která má posloužit zejména jako inspirace pro další činnosti a aktivity směřující k podpoře vzdělávání ve vyloučených lokalitách.

Jako sociální vyloučení je označován proces, v jehož rámci je jedinci, skupině jedinců či komunitě výrazně znesnadňován či zcela zamezován přístup ke zdrojům, pozicím a příležitostem, které umožňují zapojení do sociálních, ekonomických a politických aktivit majoritní společnosti. Riziko sociálního vyloučení se zvyšuje v případě jedinců a skupin, u kterých se kumulují výše uvedené, popř. některé další faktory. Sociální vyloučení je často spojeno a projevuje se zejména (nikoli však pouze): prostorovým vyloučením (jedinci a skupiny postižené sociálním vyloučením často žijí v uzavřených a/nebo izolovaných lokalitách s nízkou úrovní bydlení a nedostatečnou občanskou vybaveností), symbolickým vyloučením spojeným se stigmatizací (zevšeobecnujícím přisuzováním negativních vlastností) jedinců či skupin, nízkou mírou vzdělanosti a ztíženou možností tuto nevýhodu překonat, ztíženým přístupem k legálním formám výdělečné činnosti, závislostí na sociálních dávkách a s tím spojenou materiální chudobou, rizikovým životním stylem, špatnými hygienickými poměry a s nimi souvisejícím horším zdravotním stavem, životními strategiemi orientovanými na přítomnost, uzavřeným ekonomickým systémem vyznačujícím se častým zastavováním majetku a půjčováním peněz na vysoký úrok (lichva a tzv. rychlé půjčky), větším potenciálem výskytu sociálně patologických jevů (např. alkoholismu, narkomanie či gamblerství) a kriminality (zvýšeným rizikem stát se pachatelem, ale i obětí trestné činnosti), sníženou sociokulturní kompetencí (např. jazykovou bariérou, nezkušeností či neznalostí vlastních práv a povinností).³

Pro účely tohoto šetření byl za sociokulturně znevýhodněného žáka považován takový žák, který žije v prostředí, jež splňuje alespoň tři z následujících kritérií: alespoň jeden rodič je nezaměstnaný; nejvyšší ukončené vzdělání alespoň jednoho z rodičů je základní; nestandardní bytové a hygienické podmínky (např. žák nemá vyhrazené místo na učení, nemá vlastní postel, v bytě není zavedena elektrická přípojka); vyučovací jazyk školy je jiný než jazyk, kterým hovoří dítě doma.⁴

1 Okres Kutná Hora, Prachatice, Sokolov, Chomutov, Most, Česká Lípa, Jablonec nad Nisou, Brno (vždy po 1 škole), Ostrava-město (3 školy).

2 Okres Příbram, Plzeň, Teplice, Sokolov, Hradec Králové, Ústí nad Orlicí, Vyškov, Olomouc, Kroměříž, Ostrava-město.

3 Definice vyloučené lokality je převzata z: <http://www.esfcr.cz/mapa/pojmy.html>

4 Definice stanovená pracovníky Ústavu výzkumu a rozvoje vzdělávání při Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy.